

9/33

לתולדות רכישת אדמה לקרית אוננו

רכישת האדמה מכפר-ענה וחיריה שעליה עתידה היתה לקום קרית-אוננו קשורה בשמו של פנחס מרגלית ז"ל, ובהעלותי אי-אלו פרטים על הפעולה הזאת כימיה, לבקשת ראש המועצה בקרית אוננו, אני מתכוון להציב בזה זכר-מעט לאיש הרגול פנחס מרגלית.

ראשיתה של רכישת אדמה בשני הכפרים הנ"ל נעוצה במקום אחר לגמרי, רחוק מהם בהרי ירושלים. וכך היה המעשה. בתחילת שנת 1935 הביא פנחס מרגלית הצעה לקרן הקימת לקנות 3000 דונם אדמה בשני הכפרים בית-מחסיר וסריס, בדרך לירושלים. בפרקי יומני מיום 23.6.35 נזכר הסיור הבאדמה זו בו ביום בהשתתפות אוסישקין ז"ל, מרדכי בן הלל הכהל ז"ל, פ. מרגלית ואנכי, לאסור:

"נסענו לראות את חלקת האדמה בת 3000 דונם בערך, מהכפרים סריס ובית-מחסיר, שפ. מרגלית מציעה לנו. החלקה משתרעת לאורך הכביש ירושלים-תל-אביב בק"מ 19-20, ועלה במעלה ההר עד הדרך המובילה מסריס לבית-מחסיר. הרמות נפלאות במראה וטיב הקרקע משובח, ויש מקום לנקודה ישובית חשובה על אם הדרך ירושלים-תל-אביב. מן הרמות משקיפים על השפלה עד הים. אוסישקין נתרשם מהמקום באופן מצוין, לו אפשר היה להשיג שטח כפול מזה היה אוסישקין מסכים בודאי ליסד פה את "כפר אוסישקין", דררשים 10 לא"י לדונם, מחיר קצת גבוה, אבל הכביש מצד אחד ועצי הזית המרובים שבתוך השטח גופו הם המייקרים את האדמה, לדעתנו צריך לרכוש את האדמה הזאת".

להלן ביום 7³/₈7³/₈35 רשום:

"היום נחתם חוזה מוקדם עם פ. מרגלית על רכישת אדמת בית מחסיר בשטח של 3000 דונם. המחיר הוא 9,5 לא"י. זמן הפעולה שנה אחת, ובכל זאת לבי נוקפני, שמא לא תתגשם הפעולה. יש להם לחששות על מה שיסתמכו".

לפי החוזה קיבל מרגלית 3000 לא"י כרטי-קדימה לקניה זאת והוא התחיל לפעול: להתקשר בחוזים עם ערבים, בעלי הקרקע. לא היו מפות ולא היו רשומים בטבו, ועל מרגלית הוטל למדוד, להכין מפות ולסדר רשומים. כל זה לא נעשה במהירות. להיפך, אצ ממשולים מסכשולים שונים נתגלו בדרכו, ובעיקר, המכשולים מצד המופתי הירושלמי וכת-דילוח, שאיימו על הערבים המוכרים, כי חיייהם בטכנה אם יקיימו את המכירה. חלפה שנה, מרגלית הספיק להשקיע בקניות אלה סכום כפול ויותר מזה שקיבל מהקק"ל, ועדיין היה רחוק ממטרתו. ושוב נקפחאשנה. ביום 3.3.37 רשום בפרקי - היומם:

"סרגלית היה אזלי עניני בית-מחסיר אינם זזים, בשוחני כמעט שהקני לא לא תבוצע, ויש צורך לקבל חזרה את הכסף".
ואמנם כעבור שמן קצר הודיעה הקה"ל לסרגלית על ביטול ההסכם לקניית האדמה בבית מחסיר, ועליו להחזיר את הכסף. סרגלית, למרות שהשקיע בעסקת בית-מחסיר הרבה אלפים לא"י, קיבל עליו את הדין, אולם תחת להחזיר כסף הציג אדמה בשני הכפרים, כפר-ענה וחיריה. הקה"ל הסכימה ומכאן ואילך נפתחת פרשה חדשה, מסובכת ומרגיזה, היא פרשת הרכישה בכפר-ענה, שנמשכה עשר שנים ולא נגמרה אלא עם קום המדינה.

אלפי הדונמים שהיו לשני הכפרים התחלקו בין בעלים ערבים מרובים ולא בחלקות מפורזות ומותחמות כי אם בחלקות משותפות (מושעה) לבעלים שונים, ולפעמים בחלקים קטנים שתפישתם פחותה מעשרה מטר. כפר ענן הצטיין בשותפות זו, שהקשתה על עיבוד האדמה בידי בעליה, ועוד יותר על המיקח ומסכרו. פלה שאמר לפכור מאדמתו 20 דונם לא יכול היה להפריש חלקה אחת או שתיים אלא לאספסם כאית תאנות מעצמם תאנים, מענית בהרבה חלקות ובנושים שונים. ואם לא נעם דבר זה למוכר, קל וחומר לקונה, וקל וחומר שבקל וחומר לקונה יהודי, שהאדמה נדרשה לו לפיתוח הקלאי או עירוני. ובהיותה מפוזלת ומפורזת לא זלחה לו, ובפרט כשחלקה שותפים רבים ושונים, ולפי חוק המושעה, השותפות היא בכל גרגיר ואין החזקה תופסת אלא לפי רצון כל השותפים. סרגלית ידע יפה הקשיים והמכשולים שיעמדו בדרך פעולתו לרכוש מאדמת הכפרים האלה אלף דונם ויותר מפורזים ומותחמים בחטיבה אחת, אך הוא, כנחשון קפץ לתוך אגן מערבולת זו אצ בהשענו על יוסר נהגו בפסא ומתן עם הערבים וכוח שכנוע, שכל מה שהוא עושה טובתם הוא, אולם גם הוא חש מהר במועקת האסליה. לא דונם אחרי דונם ברכשו כאן כי אם מטרים אחרי מטרים, ולא בשנה אחת הושלמה חלקה גם הקטנה ביותר, כי אם שנים חלפו ונקפו עד שהושלמו חלקות ואז גם הן לא היו מסוכות זו לזו כי אם מפוזרות ומרוחקות בין גושים מרוחקים. השתלשלות הרכישה בכפר ענה מודגמת יפה בפרטים של חלקות אחדות שברצוני להביא בזה:

חלקה 72 בנוש 6494 שטחה 2.230 דונם, היא נחלקה ל-1000 חלקים בין 8 בעלים.
בספטמבר 1939 נרכשו 162/1000 חלקים השוים ל-361 מטר. בנובמבר 1940 נרכשו עוד 81/1000 חלקים = 180 מטר. בנובמבר 1943 נרכשו 432/1000 = 964 מטר. במשך שנת 1944 ובחמש רכישות נוספו שאר החלקים, שהם 415 מטר; 181 מטר; 60 מטר; 60 מטר

ו-9 מטר ואז הושלמה החלקה.

כלומר: רכישת $2\frac{1}{3}$ דונם נמשכה 5 שנים.

או חלקה 25 בנוש 6497 ששטחה 7.912 דונם. ולהם 10 בעלים. הרכישה הראשונה בשטח של 283 מטר א נעשתה ביולי 1944, והאחרונה בשטח 2.441 דונם בשנת 1949. או חלקה 22 בנוש 6496 ששטחה 9.016 דונם ולהם 12 בעלים. הרכישה הראשונה בשטח של 2.285 דונם נעשתה בספטמבר 1939, והאחרונה בשטח 136 מטר, בפברואר 1946 - שבע שנים.

וכן הלאה וכן הלאה.

כמובן שעם רכישת בעלות על האדמה, החוזה על הקניה, הכנות התעודות הרשימות לרישום בטבו והרישום, לא נסתיימה הפעולה, כי עוד החזקה בידי הערבים מפני המושעה. רק כשנרכשו מאות דונם, הוחל בסו"מ על חילופים, אצא וריכוז וקבלת הקרקע לחזקה על-ידי חרישה וזריעה.

הטיפול בכל אלה היה מיגע עד לידי יאוש. מרגלית לא יכול לעמוד בהתחייבויותיו בנוגע לזמן ואף לא בנוג למחיר. החוזה הראשון נעשה על יסוד של 11 לא"י הדונם אולם מחיר זה לא עמד בעינו זמן רב, הוא האמיר ועלה ובסוף התקופה, לפני סיום המנדט עלה עד 80 לא"י הדונם ויותר. לא פעם נערה הקה"ל במרגלית על הדחיות והאיחורים והפיגורים, וגם הוא עצמו היה לא פעם על סף היאוש. אבל תכונת הסבלנות שקננה בו, נתנה לו אומץ להמשיך ולהתמיד בפעלו עד התגברותו על המכשולים להביאו לגמר. בעבודתו, עבודת גמלים, במשך שנים-עשרה שנה סוכמו עם סיום המנדט השטחים שנרכשו מאדמת שני הכפרים, כפר ענן וחיריה ב-4146 דונם בהם חסיבות מאוחדות ראויות להתכבד בהן לפעולות התישבות בכפר ובעיר.

קרית אונו שראשיתה המצערה לפני ח"י שנים על חלקות קטנות ושגתה, שגשגה והתרחבה עם התרחבות הרכישות של הקרן הקימת ועתידה הגדול לפנייה, חייבת תודה לאיש רב-הפעלים וישר-המעשה פנחס מרגלית ז"ל. וצר מאד, שלא זכה לחון את חגה של קרית אונו.

יוסף ויץ

ירושלים, כז' בטבת תשי"ח
19.1.58

קרן קימת לישראל

מינהל פיתוח הקרקע

משרד ראשי: בית הקהיל - רחביה, ירושלים, ת.ד. 28, טל. 24663

ירושלים, כח' סיון תשכ"ה
(28.6.65)

מפק/342/הל

עצה מקומית
רית-אונן
הצוכידות
כ"ט סיון תשנ"ה = 29.6.65
10-6 מס' 18305
לשכת ביום

לכבוד
מר י. רענן
מנהל ארכיון
מועצה מקומית
קרית אונן

א.נ.

בתשובה למכתבך אלינו מיום 23.6.65
הרינו מצ"ב העתק רשימתו של מר י. רענן
לחולדות רכישת האדמה בשביל קרית אונן.

בכבוד רב,

חנה לור
חנה לור
מזכירה

לוח: 1